

Світлана Васильєва,

гол. бібліотекар відділу організації науково-дослідної роботи
Державної наукової медичної бібліотеки МОЗ України

Ольга Косач-Кривинюк - бібліотекар

У статті розповідається про одну з цікавих і немаловажних сторінок життя та діяльності сестри Лесі Українки - Ольги Косач-Кривинюк, коли та працювала в Державній науковій медичній бібліотеці.

У полі зору автора матеріалу - ставлення до Книги, Бібліотеки, Культури, цінності людських взаємин, яке виховувалося в сім'ї Косачів з дитинства, плекалося в юності, було духовним стрижнем кожного з членів родини.

Гортаючи архівні матеріали, дивуючись хитросплетінню людських дол, а сторінки минулого викликають майже фізично відчутний зв'язок у часі, коли уявляєш, що люди, знайомі тобі з книжок, ходили цими ж вулицями, працювали у цій же бібліотеці, торкалися тих самих книжок і каталожних карток.

Йдеться про сестру Лесі Українки, Ольгу Косач-Кривинюк, яка колись працювала у Державній науковій медичній бібліотеці.

У сім'ї Петра Антоновича та Ольги Петрівни Косачів (до одруження Драгоманової) було шестеро дітей - двоє хлопчиків та четверо дівчаток. Виховувалися діти на принципах найвищої моралі, в дусі поваги до людської особистості, взаємної любові й підтримки, шанобливого ставлення до народних традицій та історії України. Будь-яка праця, а особливо творча, в цій родині шанувалася, а метою життя було служіння суспільним інтересам та високим ідеалам. Принциповістю, наполегливістю, щирістю, відданістю обраній справі відзначалися всі Косачі.

Ольга, або Ліля, як лагідно називали її в сім'ї, була меншою за Ларису на шість років. «Моя Ліля золото-рожева», - казала про неї Леся. Протягом усього життя Ольга до глибини душі проймалася болями й турботами старшої сестри, шанувала її талант і багато зробила для впорядкування та збереження літературної спадщини великої поетеси, залишила цінні спогади про свою родину, маму та Лесю. Перепис-

ка Лесі Українки з сестрою свідчить про їхню духовну спорідненість і повне взаєморозуміння.

Народилася Ольга Косач 26 травня 1877 р. у м. Звягелі (нині Новоград-Волинський). Вищу освіту здобула в Петербурзі, закінчивши Жіночий медичний інститут*. Володіла шістьма європейськими мовами.

З юності дівчина мріяла приносити користь людям. Леся Українка писала про неї (лист від 6.03.1903 р. із Сан-Ремо): «... Лілі треба ще 1,5-2 роки побути в Петербурзі, щоб скінчити медицину... Скільки мені відомо, вона марить про медичну діяльність десь по селах на Україні».

І справді, після закінчення вузу Ольга стала працювати лікарем дитячого патронату в с.Лоцманська Кам'янка в Надпоріжжі, а також лікувала хворих в амбулаторії. У ті часи губернські земства організовували передачу сиріт та підкинутих дітей з притулків на виховання в селянські сім'ї, забезпечували їх до 14 років одягом, медичним обслуговуванням, піклувалися про їхнє навчання. Ольга Петрівна стежила, як жилося цим дітям у сім'ях, систематично оглядала їх, лікувала.

У 1904 р. Ольга Петрівна одружилася з Михайлом Васильовичем Кривинюком, відомим учасником соціал-демократичного руху, членом київського підпілля. Його любили в родині Косачів, він був для них духовно близькою людиною, мав доброзичливу вдачу.

У 1921 р. родина Кривинюків з дітьми переїхала до Могилева-Поділь-

ського, а в 1924 - до Києва. Разом з ними була й старенька мати Ольги Петрівни, письменниця Олена Пчілка. Оселилася родина в одноповерховій приватній садибі на Лук'янівці по вул. Богоутівській, 7.

Ольга Петрівна викладала українську мову в старших класах трудшколи №20. Одночасно була лектором української мови в лекторському бюро в справах українізації радянських установ.

На початку 1930 р. за наклепами був заарештований Михайло Васильович. «Коли б я могла передати тобі своєї душевної сили, - пише Ольга Петрівна до нього. - Це в мене навіть не бажання, а потреба бути близько біля тебе в усякі важливі хвилини життя... я, як одержима, кожної хвилини думкою з тобою: коли б то ти був і спокійніший та бадьорий, бо я все ж твердо вірю, що все лихе минеться, одна правда зостанеться. Інакше бути не може» (5.02.1930 р.).

Вражає сила духу цієї жінки, що за нелегких умов виховувала дітей, підтримувала рідних, працювала, а головне - оберігала племіння любові, що рівно світив близьким усе життя.

Ще замолоду вона друкувала свої переклади у львівському журналі «Зоря», підписуючи їх псевдонімом Олеса Зірка. Серед доробку перекладачки - казки Г.Х.Андерсена, твори П.Ж.Сталь і В.Гедгеса, Віктора Гюго, Чарльза Дікенса, Яна Карафіята, Елізи Ожешко, Кіплінга та Тургенєва. Наприкінці 1929 р. Ольга Петрівна перекладає з німецької дуже актуальну на той час для фахівців книгу Етера «Формування та вилиття металу, заліза й сталі». Приємною несподіван-

кою був вихід роману Гі де Мопассана «Наше серце», над яким вона раніше працювала.

1 травня 1935 р. в її трудовій книжці з'являється новий запис: «Призначена на посаду друкарки до Київської обласної медичної бібліотеки» (нині - ДНМБ МОЗ України). Тоді це була початкуюча книгозбірня (заснована в листопаді 1930 р.), штат якої налічував шість осіб разом з директором. Містилася вона в приміщенні Київського університету.

Хоча Ольга Петрівна була зарахована на посаду друкарки, виконувала вона обов'язки бібліотекаря-референта - мала перекладати французькі та німецькі тексти усно або письмово за індивідуальними замовленнями лікарів і відвідувачів книгозбірні. Завдяки цьому спілкувалася та підтримувала дружні стосунки з багатьма відомими медиками Києва.

Ось що пише про той період життя бібліотекар-референт В.М.Ліщинська: «...Я звичайно перекладала відвідувачам відзначені ними місця вголос, в присутності замовника. А Ольга Петрівна й К.А.Фаворська - письмово. Ольга Петрівна говорила про усний переклад: «Це не для мене, це дуже близькі контакти. Я люблю вдумливу роботу».

О.Косач-Кривинюк була дуже привабливою жінкою. Її любили і співробітники бібліотеки, і відвідувачі. Вона вміла слухати - до неї приходили ділитися своїми радостями й горем. Водночас була дуже скромною й стриманою».

Немолода вже Ольга Петрівна була надзвичайно працездатною, відповідальною як перекладач.

Ніколи ні про кого вона не сказала жодного поганого слова, нікого нічим не образила. Але й свої почуття не афішувала, не мала звички вихлюпувати власні негаразди на іншого. Одного разу в Ліщинської захворіла дитина. «Мабуть, не може бути нічого страшнішого за хворобу дитини», - сказала вона Ользі Петрівні. Раптом та змінилася в обличчі, погляд згас, вона подивилася на молоду жінку і повільно сказала: «Може бути й страшніше, Валечко, може. Це смерть дитини». Ольга Петрівна пережила трагедію - в неї колись померла донька.

Косач-Кривинюк проймалася проблемами своїх замовників, намагалася чимось їм допомогти. В.Ліщинська згадувала, що в Ольги Петрівни склалися приятні стосунки з І.М.Іщенком, згодом відомим хірургом. Він був у по-

лоні своїх ідей, а Ольга Петрівна підтримувала його зацікавленість. Розмовляли вони лише українською мовою.

Медичну бібліотеку в той час часто відвідувала Н.П.Кобилко-Сидоренко (працювала над кандидатською дисертацією про лікарські властивості алое). Ольга Петрівна робила потрібні для дослідниці переклади, а академік А.Кримський, давній знайомий Косач-Кривинюк, переклав для Наталі Павлівни тексти з арабської та інших східних мов.

Напередодні війни Ольга Петрівна вийшла на пенсію. Її діти розлетілися по світах: Михайло після закінчення вузу поїхав працювати до Свердловська, а Василько служив в армії. Сама ж, нарешті, змогла зосередитись над працею «Леся Українка. Хронологія життя і творчості». Велика картотека, дбайливо зібрані листи й фотографії, частково скопійовані, свідчать про титанічну працю першого біографа Лесі Українки - її люблячої і відданої сестри.

Ще в кінці 30-х років О.Косач-Кривинюк передала частину документів із сімейного архіву в Інститут літератури ім.Т.Шевченка АН України. А в перші дні Великої Вітчизняної війни віддала сюди і свій особистий архів, в якому були й Лесині листи до неї.

Війна внесла грізні корективи в долі багатьох людей. Винятком не стала й Ольга Петрівна. Її чоловік, поїхавши до сина в Свердловськ, через воєнне сум'яття не зміг повернутися додому. У 1942 р. він випадково загинув на залізниці.

Ольга Петрівна з сестрою Ізидорою залишилися в окупованому Києві, пригнічені особистим і загальним горем. Дорогі для них речі сестри віддали Н.П.Кобилко-Сидоренко на збереження (згодом та передала їх у фонд Музею Лесі Українки). Очевидно, вони думали про від'їзд.

Ранньої осені 1943 р. Косачі назавжди змушені були покинути Київ. Зоя Федорівна Крижанівська згадувала, як тяжко плакала Ліля, прощаючися з рідною землею. В квартирі залишилися Лесин рояль, книжки, картини, родинні фотографії, деякі документи та рукописи поетеси. Завдяки добрим людям ці унікальні речі не загубилися, а з часом потрапили в Інститут літератури та в музеї.

Вирушивши на чужину, сестри забрали всі матеріали «Хронології», добірку родинних фотооригіналів та основну частину рукописів неопублікованих Лесиних творів. Але везти за

кордон такий багаж їм було несила, тому рукописи залишилися в одній зі львівських бібліотек (нині філіал бібліотеки НАН України). 1947 р. у Львові побачив світ збірник «Леся Українка. Неопубліковані твори».

Ольга Петрівна Косач-Кривинюк померла 11 листопада 1945 р. в німецькому місті Аугсбурзі в таборі для переміщених осіб.

Її старший син Михайло через 40 років написав до музею Лесі Українки: «Окрему велику подяку висловлюю Вам за надіслані мені спогади М.М.Студецького і фотографії, які дали змогу уявити собі подробиці тих несподіваних, гірких і тяжких обставин, серед яких закінчилося життя моєї мами. Я в ті часи був відносно недалеко від неї - в Ерфурті, в складі групи нашого окупаційного війська в Германії і, звичайно, не міг уявити тих обставин і взагалі не сподівався, що мама могла бути десь іще жива».

Ізидора Петрівна з 1949 р. проживала в США, дбайливо зберігаючи архів, який заповіла їй старша сестра. У Нью-Йорку побачила світ праця всього життя Ольги Петрівни «Леся Українка: Хронологія життя і творчості» (1970).

Коли в травні 1980 р. не стало останньої з дітей Косачів, цінні архівні матеріали перейшли до дочки Ізидори - Ольги Юріївни Сергіїв. 2 травня 1989 р. в американському місті Піскатава (шт. Нью-Джерсі) вона передала їх через академіка Миколу Жулинського в Інститут літератури ім.Т.Шевченка. Таким чином возз'єдналися документи родини Косачів і осіли на рідній землі.

1. Матеріали з архіву Державної наукової медичної бібліотеки:
- Ольга Петрівна Косач-Кривинюк. Біографічна довідка. - С.1-4.
- Записки о прошлом (Спогади В.М.Ліщинської). - С.1-4. (Матеріали для архіву бібліотеки надала ст. наук. працівник Київського літературно-меморіального музею Лесі Українки О.І.Шалагінова).
2. *Мірошніченко Лариса*. Родовід Лесі Українки у фотографіях (До 125-річчя від дня народження поетеси) // Бібл. вісн. - 1996. - № 2. - С.26-27.
3. *Шалагінова Леся*. Сестри: Маловідомі сторінки родинного літопису сестер Лесі Українки та її матері Олени Пчілки // Київ. - 1992. - № 3. - С.121-126.